

Hoşgörü Eğilim Ölçeği Yetişkin Formu: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması*

Tolerance Tendency Scale Form for Adults: A Study of Reliability and Validity**

Hüseyin ÇALIŞKAN, Sorumlu Yazar, Prof. Dr.
Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Hendek- Sakarya/Türkiye.
caliskan06@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0001-6849-1318>

Merve ÇAVUŞ, Yüksek Lisans Öğrencisi.
Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Hendek- Sakarya/Türkiye.
mervecvs@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-8781-7931>

ISSN: 1303-880X
e-ISSN: 2667-7504
<http://ded.dem.org.tr>

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received Date: 03.05.2020
Kabul Tarihi / Accepted Date: 21.11. 2020
Yayın Tarihi / Published Date: 25.12.2020
Tr/En: Tr

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Atıf/Citation: Çalışkan, H. & Çavuş, M. (2020). Hoşgörü eğilim ölçeği yetişkin formu: Geçerlik ve güvenirlilik çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18 (40), s.181-205.

<https://doi.org/10.34234/ded.731250>

* Bu çalışma, birinci yazarın danışmanlığında ikinci yazarın "Hoşgörü eğilimi ölçeği yetişkin formunun geliştirilmesi ve yetişkinlerin hoşgörü eğilim düzeylerinin incelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinin bir bölümünden oluşmaktadır.

* This study consists of a part of the second author's master's thesis titled "Developing the adult form of the tolerance tendency scale and examining the tolerance disposition levels of adults" under the supervision of the first author.

Öz: Bu çalışmanın amacı, yetişkin bireylerin hoşgörü eğilim düzeylerinin belirlenebilmesine ilişkin “Hoşgörü Eğilimi Ölçeği-Yetişkin Formu” geliştirmektir. Öncelikle madde havuzunda yer alan 30 maddeye ilişkin beşli Likert tarzında bir ön form yapılandırılmıştır. Araştırmada üç farklı çalışma grubu kullanılan araştırmanın birinci çalışma grubunu ölçeğin açımlayıcı faktör analizi tespiti için 515, ikinci çalışma grubunu ölçeğin doğrulayıcı faktör analiz tespiti için 498, üçüncü çalışma grubunu ise ölçeğin test-tekrar test güvenirlilik tespiti için 126 birey oluşturmuştur. Toplamda yetişkin 1139 birey araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur. Birinci çalışma grubundan elde edilen verilerle yapılan açımlayıcı faktör analizi neticesinde, ölçeğin toplam varyansının %55.53’ünü açıklayan toplam 10 maddeden oluşan farklılıklara saygı ve kabullenme adları altında iki boyutlu bir yapı elde edilmiştir. Elde edilen yapının doğrulanması için ikinci çalışma grubu verileriyle yapılan doğrulayıcı faktör analizi neticesinde modelin uyum değerlerinin iyi olduğu ve ölçüt değerleri oldukça iyi düzeyde karşıladığı tespit edilmiştir. Üçüncü çalışma grubundan elde edilen verilerle ölçeğin güvenirliliğini belirlemek için test-tekrar test güvenirlilik analizi yapılmıştır. Yapılan bu analiz neticesinde farklılıklara saygı .78, kabullenme .77 ve ölçek toplam ise .84 test-tekrar test güvenirlilik katsayısı değerlerine sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca yapılan diğer güvenirlilik çalışmaları sonucunda da ölçeğin ve alt boyutlarının güvenilir sonuçlar verdiği saptanmıştır. Sonuç olarak geliştirilen bu ölçek geçerli ve güvenilir bir araçtır.

Anahtar Kelimeler: Hoşgörü, Ölçek geliştirme, Geçerlik, Güvenirlilik, Yetişkin.

&

Abstract: The essential aim of this study was to constitute a ‘Tolerance Tendency Scale Form for Adults’ so as to specify individuals’ level of tolerance tendency. At the outset, a Likert-type pre-form in accordance with the 30 items within the item pool was composed. In this research which comprised three distinct groups of participants, 515 individuals constitute the first group who will go through the exploratory factor analysis evaluation, 498 individuals went through the confirmatory factor analysis evaluation, and 126 individuals were incorporated within the test-retest reliability analysis phase. In other words, 1139 individuals were totally involved in this study as participants. The result of the exploratory factor analysis which was generated by means of the data obtained from the first group of participants, a two-dimensional structure under the names of ‘respect for differences’ and ‘acceptance’ which were composed

of ten items specifying 55.53 % of the total variance of the scale was obtained. So as to verify this structure, it was conceived that the compliance values of the model were convenient and that they fulfilled the criteria values at a significant level in the wake of the confirmatory factor analysis by means of the data obtained from the second study group. With the results of the test-retest, reliability analysis generated by means of the data obtained from the third group of participants so as to clarify the reliability of the scale, it was designated that the coefficient value for ‘respect for differences’ was 78, for ‘acceptance’ 77 and for the total scale 84. In addition to this, as a result of the alternative reliability studies, it was ascertained that the scale and its sub-aspects had revealed reliable outcomes. As a conclusion, it could be identified that this scale which was constituted in the wake of the whole process is a reliable and valid instrument.

Keywords: Tolerance, Scale development, Reliability, Validity, Adults.

(The Extended Abstract is at the end of the article)

Giriş

İş ve aile hayatı ile sosyal yaşamda bireylerin kendi aralarındaki ilişkilerin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için bazı özelliklere sahip olunması gerekmektedir. Hoşgörü bu özelliklerden bir tanesidir. Hoşgörü, Farsçadaki güzel, iyi ve tatlı anlamlarında kullanılan “hoş” sıfatıyla (Devlilioğlu, 2010) Türkçedeki görmekten “görü” eyleminin (Eyuboğlu, 1995) bir araya getirilmesi neticesinde oluşan bir birleşik sözcüktür. Bu birleşik sözcük ilk olarak 13. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemlerde yaşayan ve halkın dilinde eserler veren başta Yunus Emre olmak üzere birçok şair şiirlerinde hoş görmek şeklinde tasavvuf düşüncesini açıklayıcı manada birleşik bir fiil olarak kullanmışlardır (Ölmez Atalay, 2008). Bir kavram olarak kullanılması ise yaklaşık olarak 20. yüzyılın son çeyreğine rastlamaktadır (Aslan, 2008). Bugün ki kullanılan mahiyette bu kavramı Kaya (2013) kişinin sahip olduğu duygu, düşünce ve değerlerle uyum sağlamamasına rağmen farklı olay ve durumlara karşı anlayışla karşılayabilecek bir tutum ortaya koyması olarak ifade etmiştir.

Yabancı literatürde hoşgörüyü ifade etmek için kullanılan “tolerans (tolerance)” kavramının tam olarak bu kavramı karşılamadığı toleransın daha çok müsâmahe ve tesâmuh kavramları ile aynı anlamda olduğu yönünde hâkim bir görüş mevcuttur (Yılmaz, 2017). Dayanmak, katlanmak, tahammül etmek (King, 1967) manalarına gelen tolerans, her bir bireyin kendisine mahsus dini

inanç veya diğer düşünceleri hakkı temelinde, dini veya politik nedenlerden diğer kişileri veya uygulamaları engellemekten kendini alıkoyma (Bunnin & Yu, 2004) durumu olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla hoşgörüdeki hoş görme hali tolerans kavramının içerisinde yer almamaktadır. Ayrıca bu farklılığın en önemli nedeni olarak hoşgörü kavramının ortaya çıkışındaki tasavvufi yön olarak gösterilmektedir. Tolerans kelimesinde farklı olana karşı bir yaptırım söz konusu iken hoşgörü kavramında hem farklı olanı anlayışla karşılama hem de huzurlu ve mutlu bir biçimde gönülden kabul etme davranışının olması durumu söz konusudur (Yeşilkayalı, 2014). Bu bağlamda hoşgörü kavramı farklı olanı sevmeyi ve gönülden kabul etmeyi gerektirir.

Farklı kültürlere, geçmiş yaşantılara ve aile özelliklerine sahip bireyler arasında farklılıklar olacağı da aşikârdır. Dolayısıyla bir toplumun içinde; geçmiş deneyim, farklı kültür, aile ve benzer özelliklere sahip bireylerin birbirleriyle uyumlu olarak yaşamalarında karşılıklı hoşgörü içerisinde olmaları önemlidir (Kolaç, 2010).

Hoşgörü bireyin sahip olduğu düşüncesinden farklı olan düşünceleri benimsemesi ya da kendi yaşam biçiminden farklı olan yaşam biçimlerini uygulaması anlamını taşımamaktadır. Hoşgörü, bireyin kendi duygu, düşünce ve yaşam şeklini devam ettirmesi ve farklı olanlara saygı duyması anlamına gelmektedir (UNESCO, 1995). Türe ve Ersoy (2014) hoşgörülü bir bireyin özelliklerini farklılıklara saygılı, insan sevgisine sahip, demokratik, geniş ve olumlu bakış açısına sahip, sabırlı, empati yeteneğine sahip, eğitilmiş, etkili iletişim becerilerine sahip, zengin bir kültüre sahip, sorgulayıcı, nesnel ve tutarlı olmalı şeklinde sıralamışlardır.

Topluma ve bireylere kattıkları bağlamında düşünüldüğünde hoşgörü, oldukça önemli bir değer olarak nitelendirilebilir. Hoşgörünün bir değer olarak benimsendiği toplumda, bireyler arasındaki ve toplumun farklı grupları arasındaki ilişkilerde karşılıklı sevgi ve saygının hüküm sürdüğü anlayışlı bir atmosfer oluşur. Bu durum bireylerin ve grupların birbirlerini daha iyice anlamasına, toplumlar ve bireyler arasındaki çatışmaların ortadan kalkmasına ve sorunların çözülebilmemesine ve hatta savaşların dahi ortaya çıkmamasına katkı sağlamaktadır (Doorn, 2012).

Türk toplumunda da hoşgörünün ayrı bir yerinin olduğu bir gerçektir. Türkler, İslam dinin teşvikiyle de kendi yaşam tarzına dönüştürdükleri hoşgörüyü gittikleri her yere götürmüşlerdir. Türk toplumu 13. yüzyıldan itibaren özellikle Anadolu'da kendi yaşam biçimi haline getirdiği, gönülden benimsediği İslam dini ile

uzlaştırmış olduğu ve bugün bile herkesin imrenerek yâd ettiği bu değeri birçok filozof, gezgin ve yabancı gazeteler “Türk hoşgörüsü” olarak adlandırmışlardır. Bu Türk hoşgörüsü farklı dinden, ırktan insanlara, azınlıklara ve kötülere dahi davranışlarında kendini göstermiş ve her zaman övülmüştür (Tezcan, 1995). Hatta bu duruma ilişkin olarak 14. yüzyılda Anadolu’ya bir gezi yapan Arap seyyah İbn-i Batuta yazmış olduğu eserindeki “Dünyanın birçok ülkesini gezdim, insanları tanıdım; ama hiçbirini Türkler kadar konuksever, Türkler kadar sevecen ve hoşgörülü değillerdi.” ifadeleri Türklerin ne kadar hoşgörülü, sevgi ve şefkat dolu bir yaşam biçimine sahip olduklarını göstermektedir (Meriç, 1996).

Toplumlarda hoşgörülü bir atmosferin oluşmasında nezaket ve kabullenme iki temel unsur olarak ön plana çıkmaktadır. Nezaket ve kabullenme, yalnızca farklı olanın özelliklerinin kabul edilmesi ya da farklı olana karşı nazik bir tavır geliştirilmesi demek değildir. Bilakis nezaket ve kabullenme saygı, samimiyet ve içtenlik duygularının ortaya çıkmasını sağlamakta ve kişinin saygılı, içten, samimi ve kibar bir tavrı içselleştirmesini sağlamaktadır (Samur, 2011). Kuşkusuz bahsi geçen tüm bu kazanımların bireylere kazandırılmasında eğitimin önemi yadsınamaz. Yukarıda da özellikle vurgulanan başta Türk kültürü olmak üzere birçok kadim kültür hoşgörü bilinci ve davranışı kazandırma konusunda tarih boyunca güzel örnekler ortaya koymuşlardır. Esasen iyi insan yetiştirme amacında olan eğitimin son yıllarda özellikle rekabetçi ve akademik başarıya odaklanan yapısından kaynaklı olarak duyuşsal yönü dolayısıyla insani değerler ihmal edilmektedir. Bunun neticesinde ise toplumlarda hoşgürsüzlük ve değer krizleri ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda son yıllarda değerler eğitimin önemi artmış ve özellikle hoşgörü eğitiminin önemi hakkında 1994 ve 1995 yıllarında UNESCO tarafından hazırlanan raporlar sayesinde bir bilinç oluşmaya başlamıştır.

Hoşgörü ortamını sağlayan nezaket ve kabullenme unsurlarının yanı sıra hoşgörü ortamının ortadan kalkmasına neden olan bazı unsurlar da bulunmaktadır. Hoşgürsüzlüğün belirtileri olarak ifade edilebilecek bu unsurlar; iletişim ortamlarında yıkıcı ve ayrımcı bir dil kullanmak, alay etmek, bir kişi üzerinden tüm gruba karşı genellemeler yapmak, önyargılı yaklaşmak, saygısızlık, ayrımcılık, zorbalık, zor kullanarak önleme/engelleme, sürgün, taciz, ihraç, dışlama, ayırım, yok etme isteği ve yıkıcı faaliyetler gerçekteşirmek olarak sayılabilir (UNESCO, 1994).

Toplumlarda hoşgörülü bir ortamının oluşturulmasında, birtakım kazanımların elde edilebilmesinde ve çatışmaların önlenebilmesinde en büyük sorumluluk hal, hareket ve davranışlarıyla çocuklara ve gençlere rol model olan yetişkin-

lerdir. Her ne kadar Dünya Sağlık Örgütü 24 yaş ve üstü için yetişkin ifadesini kullansa da çoğunluk ise belli bir olgunluk düzeyine ulaştığı ve birçok hakka sahip olduğu için 18 yaş ve üstü kişileri yetişkin olarak nitelemektedir. Bu bağlamda geleceğin şekillendiricileri olan yetişkin bireylerin hoşgörü eğilimlerinin ve bu eğilimlerini etkileyen unsurların neler olduğunun belirlenmesinin oldukça önemli olduğu söylenebilir. Bu düşünce üzerinden, bireylerin ve grupların birbirleri ile olan ilişkilerinin sağlıklı bir biçimde yürütülmesini amaçlayan politikaların geliştirilebilmesi için hoşgörü ölçeklerinin geliştirilmesi ve bu ölçekler yardımıyla toplumdaki bireylerin hoşgörü düzeylerinin belirlenmesi önem arz etmektedir. Literatür incelendiğinde farklı hoşgörü ölçeklerinin olduğu (Çalışkan & Sağlam, 2012; Büyükkaragöz & Kesici, 1996; Hammond ve diğerleri, 2017; Kıroğlu ve diğerleri, 2012; Thomae ve diğerleri, 2016) görülmektedir. Ancak yetişkin bireylere yönelik özellikle ülkemizde geliştirilmiş az sayıda (Gül & Alimbekov, 2018; Demirci, 2017) hoşgörü ölçekleri bulunmaktadır. Ayrıca sürekli değişim ve gelişim içerisinde olan toplum hayatında bazı kavramlara ilişkin algılardaki değişimin hoşgörü kavramına ilişkin algılarda da değişiklik oluşturduğu düşünüldüğünde içinde yaşanılan döneme ilişkin güncel ölçekler geliştirilmesinin önem arz ettiği söylenebilir. Bu açıdan hoşgörü değerine ilişkin güncel bir ölçeğin geliştirilmesi ve uygulanması toplumdaki çatışma ortamlarına ilişkin uygun eğitim programları ve politikaları geliştirilmesine de katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, yetişkin bireylerin hoşgörü eğilim düzeylerinin ortaya çıkarılabilmek için “Hoşgörü Eğilim Ölçeği-Yetişkin Formu”nun geliştirmektir.

Yöntem

Çalışmanın Modeli

Bu araştırma nicel araştırma bağlamında gerçekleştirilen betimsel tarama modelinde yürütülen bir ölçek geliştirme çalışmasıdır. Geçmişteki ya da günümüzdeki var olan veya var olmuş olan herhangi bir durumu olduğu biçimde resmetmeyi ya da betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır (Fraenkel & Wallen, 2006). Dolayısıyla bu araştırma bir ölçek geliştirme çalışması olduğu için betimsel tarama modeli çerçevesinden gerçekleştirilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmada, amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir örnekleme yönteminin kullanıldığı üç farklı çalışma grubu kullanılmıştır. Birinci çalışma grubu ölçeğin açılımlayıcı faktör analizlerinin yapılabilmesi için Sakarya Üniversitesinde formasyon eğitimi alan 515 yetişkin bireydir. Öncelikli olarak deneme niteliğinde “Hoşgörü Eğilim Ölçeği-Yetişkin Formu” çalışma grubuna uygulanmış neticesinde açılımlayıcı faktör analizi (AFA) yapılmıştır. AFA çalışma grubunda yer alan yetişkinlerin 426’ı (%82.7) kadın ve 89’u (%17.3) erkek bireylerden oluşmaktadır. Bu bireylerin yaş aralıkları 18 ile 55 arasında (yaş ortalaması=22.23) değişmektedir. Araştırmanın ikinci çalışma grubunu AFA ile elde edilen yapının doğruluğunun sınanması için doğrulayıcı faktör analizleri (DFA) için kullanılmıştır. Bu çalışma grubunu Sakarya Üniversitesinin farklı fakültelerinde (tıp, mimarlık, mühendislik, eğitim, fen-edebiyat, hukuk, spor bilimleri, ilahiyat, siyaset bilimleri, işletme ve sağlık bilimleri) öğrenim gören ve üniversite mezunu olan kolay ulaşılabilir örneklem yoluyla seçilmiş 315’i (%63.3) kadın ve 183’ü (%36.7) erkek toplam 498 birey oluşturmaktadır. Araştırmanın üçüncü çalışma grubunu ölçeğin test-tekrar test güvenilirlik çalışmalarını yapmak için Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesinin 68’i ikinci (%54.0) ve 58’i üçüncü (%46.0) sınıflarında öğrenim gören 69’u (%54.8) kadın ve 57’si (%45.2) erkek toplam 126 birey meydana getirmektedir.

Tüm bu araştırma gruplarına ölçek formu uygulamadan önce Sakarya Üniversitesi Etik Kurul komisyonundan 08.05.2019 tarihli ve 12 sayılı toplantısında alınan 13 no’lu karar ile çalışmanın etik açıdan uygun olduğuna ilişkin gerekli onay alınmıştır.

Veri Toplama Aracı

Yetişkin bireylerin hoşgörü eğilimlerini belirlemek için hazırlanan “Hoşgörü Eğilim Ölçeği-Yetişkin Formu”nu geliştirme çalışmalarında şu adımlar izlenmiştir:

Öncelikle hoşgörü kavramına ilişkin literatür taranarak incelenmiştir. Gerçekleştirilen bu incelemelerde yetişkinlerin hoşgörü eğilimlerini tespit etmeye yönelik özellikle ulusal bazda geçerliği ve güvenilirliği yapılmış yeterli sayıda ölçeğin olmadığı görülmüştür. Yapılan literatür incelemeleri neticesinde Çalışkan ve Sağlam (2012)’in ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilim düzeylerini belirlemeye yönelik geliştirdikleri “Hoşgörü Eğilim Ölçeği”nin geliştirilme aşamasında kullanılan 30 maddesinin yetişkin ölçeği geliştirme aşamasında da kulla-

nılabileceğinden bu maddeler temel alınarak çalışılmasına karar verilmiştir. Bu kararın verilmesinin temel nedeni ortaokul öğrencilerine yönelik geliştirirken kullanılan ölçek maddelerinin yetişkinler içinde uygun olduğu ve bu çalışmanın amacına da hizmet edebileceği düşüncesidir. Dolayısıyla 30 maddelik yapının yetişkinlere yönelik hangi maddelerinin çalıştığı ve nasıl bir yapının ortaya çıktığı test edilmiştir. Bunun için araştırmacılar ile birlikte Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik alanında uzman iki öğretim üyesi, Değerler Eğitimi alanında bir uzman öğretim üyesi, iki Sosyal Bilgiler Öğretmeni ve bir Türkçe Öğretmeni olmak üzere toplamda 8 alan uzmanı ölçek ifadelerini yetişkinler için özellikle düzeye uygunluk, anlaşılabilirlik, ölçülmek isteneni ölçme yeterliğine ve niteliğine sahip olup olmaması açılarından incelemeler yapmışlardır. Yapılan incelemeler neticesinde birtakım düzeltme ve birkaç değişiklik önerisi ile birlikte 30 maddenin taslak olarak kullanılabilmesine ilişkin dönüt vermişlerdir. Bu uzmanlardan gelen düzeltme ve öneriler doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra ortaokul öğrencilerindeki ölçek formundaki gibi yapılandırılmış ve aynı derecelendirme şeklinin kullanılmasına karar verilmiştir. Bu şekilde yetişkinler için 30 maddelik taslak “Hoşgörü Eğilim Ölçeği-Yetişkin Formu” kullanıma hazır hale getirilmiştir. Ölçekte ifadelerin derecelendirilmesi de “Hiç Uygun Değil”, “Biraz Uygun”, “Uygun”, “Çok Uygun” ve “Tamamen Uygun” şeklindeki beşli likert yapı oluşturmuştur. Ayrıca ölçeğin amacını, madde sayısını ve yanıtlama biçimini içeren bir yönerge taslak ölçeğin başına eklenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanmasının ilk aşamasında, 30 maddelik deneme niteliğinde hazırlanan “Hoşgörü Eğilim Ölçeği-Yetişkin Formu”, yetişkinlerdeki psikometrik özelliklerinin tespit edilmesi amacıyla Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesinde formasyon eğitimi alan 515 yetişkin bireye araştırmacılar tarafından uygulanmıştır. Yapılan bu uygulama neticesinde elde edilen veriler ile ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğini test etmek için SPSS 21 paket programı kullanılmış ve gerekli olan istatistiksel işlemler gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin geçerliği için açım-layıcı faktör analizi (AFA) ve güvenilirliği için ise madde analizleri, maddelerin %27’lik alt ve üst gruplarının karşılaştırılması, Cronbach Alfa ve testi yarılama güvenilirlik analizleri yapılmıştır.

İkinci aşamada, Sakarya Üniversitesi’nde öğrenim gören ve üniversite mezunu farklı bir örneklem grubu olan 498 yetişkin bireyden veriler toplanmıştır. Bu verilerle de AFA sonucu elde edilen yapının geçerliği ve güvenilirliğini doğru-

lamak için AMOS 21 programı kullanılarak birtakım analizler yapılmıştır. Ölçeğin geçerliği için doğrulatoryıcı faktör analizi (DFA) yapılmış ve yine buradan çıkan birtakım değerler kullanılarak ölçeğin yakınsama ve ayırt edici geçerlik değerleri ile McDonald'ın Omega katsayısı hesaplanarak ölçeğin iç tutarlılığına bakılmıştır.

Üçüncü aşamada ise AFA ve DFA sonucunda geçerliği ve güvenirliliği ortaya konulan ölçek yapısının test-tekrar test güvenirliliği ile kararlılığını belirlemek için Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesinde öğrenim gören 126 yetişkin bireye dört hafta ara ile iki uygulama yapılmıştır. Yapılan bu uygulamalar sonucu elde edilen veriler ile ölçeğin ve alt boyutlarının test-tekrar test güvenirlilik katsayıları SPSS 21 paket programı kullanılarak korelasyon analizlerine tabi tutulmuştur.

Bulgular

Bu bölümde “Hoşgörü Eğilim Ölçeği-Yetişkin Formu”nun geliştirilmesi esnasında yapılan geçerlik ve güvenirlilik işlemlerine neticesinde elde edilen bulgu ve yorumlara yer verilmiştir.

AFA Bulguları

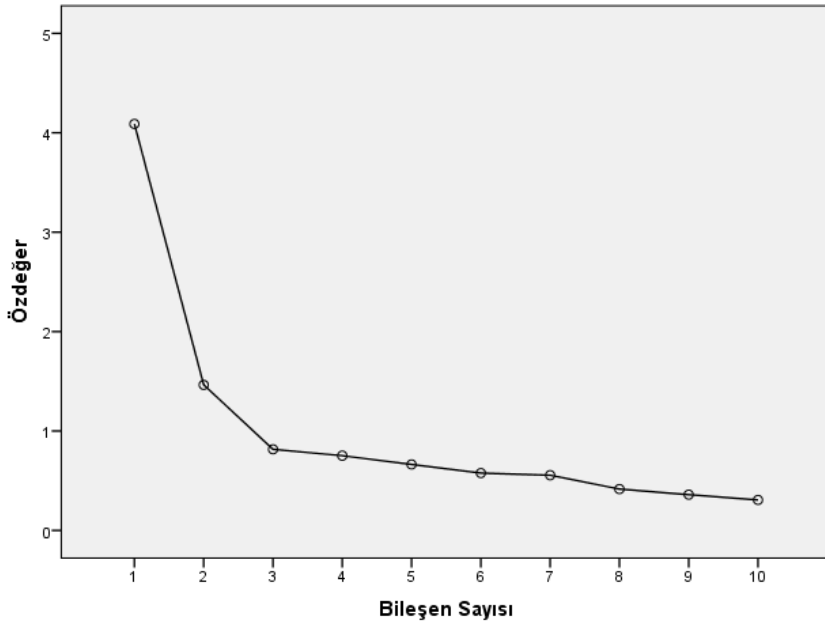
Ölçeğin faktör analizine uygunluğunu belirlemek için öncelikli olarak Kaiser-Meyer Olkin (KMO) ve Barlett Küresellik testlerine bakılmıştır. Bu testlere ilişkin bulgulara Tablo 1’de yer verilmiştir.

Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)		.87
Barlett Testi	Ki-kare	1696.18
	sd	45
	p	.000

Örnekleme büyüklüğünün yeterli olmasına ve verilerin analize uygunluğuna KMO katsayısına bakılarak karar verilir. KMO katsayısı 1’e yakın olduğunda verilerin analize uygun ve örnekleme büyüklüğünün yeterli olduğu kabul edilir. Ölçülen özelliğin normal dağılım göstermesi parametrik testleri kullanabilmek için temel şarttır. Verilerin çok değişkenli normal dağılıma uygun olup olmasınası Barlett küresellik testi ile kontrol edilir. Yapılan analize göre ki-kare (χ^2) testinin anlamlı olması verilerin çok değişkenli normal dağılıma uygun olduğunun göstergesidir. (Büyüköztürk, 2006; Tavşancıl, 2005; Kline, 1994). Tablo

1’de incelendiğinde KMO değeri .87 olarak bulunmuş, Barlett küresellik testi de anlamlı bulunmuştur ($\chi^2=1696.18$; $p<.001$). Testin ölçüm sonucunda KMO .60 ve üstü, Barlett küresellik testinin ise anlamlı olması gerekmektedir (Jeong, 2004). Buna göre tüm bu bulguların ölçüt değerleri iyi düzeyde karşıladığı söylenebilir. Dolayısıyla elde edilen veriler ile faktör analizi yapılabilir.

Ölçeğin geçerliğine ilişkin kapsam ve yapı geçerliği sınamaları gerçekleştirilmiştir. Kapsam geçerliliğine ilişkin 30 maddelik taslak ölçekteki maddelerin amaca uygun olup olmadığına dair uzman görüşlerine başvurulmuştur. Başvurulan bu uzmanların görüşleri kapsam geçerliliği bağlamında değerlendirilmiştir. Temel bileşenler analizlerinden varimax döndürme tekniği kullanılarak yapı geçerliği test edilmiştir. Yapılan bu işlem neticesinde özdeğerleri birden büyük 2 faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Bu yapıya ilişkin yamaç-birikinti grafiği Şekil 1’de yer almaktadır.

Şekil 1. Yamaç-Birikinti Grafiği

Şekil 1’deki grafiğine göre yüksek ivmeyle gerçekleşen hızlı düşüşlerin olduğu iki eğimin olduğundan ve ikinci faktörden sonra eğimin sabitlenmeye başladığından faktör sayısının iki olarak belirlenmesine karar verilmiştir. Bu bulgulardan elde edilen yapı ayrıca teorik yapıya uygun olduğundan belirlenen ikili yapı kabul edilebilir olarak değerlendirilmiştir.

Maddelerin yük değerinin .32'den fazla olması –ki bu çalışmada .60'dan yüksek faktör yükleri tercih edilmiştir– ve maddelerin binişiklik durumu (Çokluk, Şekercioğlu & Büyüköztürk, 2010; Kline, 1994; Tabachnick & Fidel, 2001) ile örneklem büyüklüğü (Şencan, 2005) dikkate alınarak faktör analizi işlemleri gerçekleştirilmiştir. Yapılan analiz neticesinde hiçbir faktörde yer bulamayan veya birçok faktörde yer bulup aralarında .10'dan fazla fark olmayan birbirine yakın yük değerlerine sahip maddeler (1, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 13, 15, 16, 17, 20, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 29 ve 30) analizden teker teker çıkarılarak analiz tekrar edilmiştir. Yapılan bu her bir işlemde sonrada ölçeğin iki faktörlü yapısında bir değişiklik olmamıştır. Ölçekten çıkarılan maddelerden sonra yapılan analizler neticesinde %55.53'lük toplam açıklanan varyansın %34.06'sı birinci faktör ve %21.47'si ise ikinci faktör tarafından açıklanan bir yapıya ulaşılmıştır. Açıklanan toplam varyans tek faktörlü yapılarda minimum %30 (Büyüköztürk, 2006), çok faktörlü yapılarda minimum %41 (Kline, 1994) olması istenir. Buna göre ölçeğin açıklanan toplam varyans açısından oldukça iyi ve yeterli düzeyde olduğu söylenebilir. Ölçeğin faktör analizi yapılarak elde edilen faktörlere ait açıklanan varyans ve özdeğerler, maddelerin faktör yükleri, ortak faktör varyansları ve faktörlerde yer alan her bir maddenin ifadesi ayrıntılı bir şekilde Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Faktörlere ve Maddelere İlişkin Bulgular

Asıl Ölçek Madde No	Maddeler	Ortak Faktör Varyansı	Döndürme Sonrası Yük Değeri	
			Faktör-1	Faktör-2
9	23	.75	.84	.16
5	18	.71	.83	.13
10	24	.53	.73	.04
7	19	.53	.69	.23
1	8	.56	.69	.30
3	14	.42	.64	.10
2	2	.61	.23	.75
4	3	.62	.26	.74
6	11	.45	.04	.67
8	12	.40	.09	.62
	Özdeğer	5.56	3.41	2.15
	Toplam varyans (%)	55.53	34.06	21.47

Tablo 2'de görüldüğü gibi “Hoşgörü Eğilim Ölçeği-Yetişkin Formu”ndaki maddelerin altısı birinci faktörde (8, 14, 18, 19, 23 ve 24. maddeler) ve dördü

ikinci faktörde (2, 3, 11 ve 12.maddeler) yer almıştır. Bu faktörlerde yer alan maddelerin ifade ettikleri anlamlara göre birinci faktör “*farklılıklara saygı*” ve ikinci faktör “*kabullenme*” olarak isimlendirilmiştir. Ölçeğin birinci faktöründeki faktör yükleri .64 ile .84 arasında ve ikinci faktöründeki faktör yükleri .62 ile .75 arasında değişmektedir. Bu faktör yük değerlerine göre ölçeğin oldukça iyi düzeyde faktör yük değerlerine sahip olduğu söylenebilir (Tabachnick & Fidel, 2001). Ayrıca madde ortak varyanslarının da .40 ile .75 arasında değiştiği görülmektedir. Tüm bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde ölçeğin yapı geçerliği açısından tatmin edici bir yapıya sahip olduğu söylenebilir.

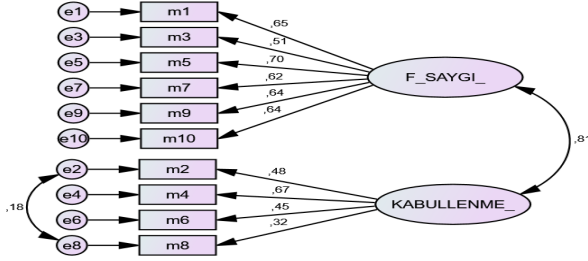
DFA Bulguları

Farklı bir örneklem grubundan toplanan verilerle yapı geçerliliği sınaması için DFA yapılmış ve AFA ile elde edilen yapı doğrulanmaya çalışılmıştır. Çalışma grubundan elde edilen veriler ile en iyi model uyum değerlerinin tespit edilmesi için (Meydan & Şeşen, 2011) sırasıyla ilişkisiz, ilişkili ve tek faktörlü modeller için üç farklı doğrulama işlemi gerçekleştirilmiştir. Tablo 3’de yapılan her bir analize ilişkin ulaşılan model uyum değerleri verilmiştir.

Tablo 3: Ölçeğin DFA Model Uyum Bulguları

Model	χ^2	df	χ^2/df (<.5.0)	RMSEA (<.08)	RMR (<.10)	CFI (<.90)	IFI (<.90)	AGFI (<.85)	GFI (<.90)
İlişkisiz Model	307.79	34	9.05	.127	.18	.76	.77	.84	.90
İlişkili Model	136.11	33	4.12	.079	.06	.91	.91	.91	.94
Tek faktörlü Model	245.86	35	7.03	.110	.17	.82	.82	.86	.91

Tablo 3’de elde edilen uyum iyilik indeksleri Jöreskog ve Sörbom, (1996), Schermelleh-Engel ve Moosbrugger (2003), Şimşek (2007), Yılmaz ve Çelik (2009) ve Bayram (2013)’in ifade ettikleri temel değerler bağlamında incelendiğinde, iyi uyum değerlerine sadece ilişkili model sahiptir. Aşağıda da ifade edildiği gibi daha iyi model uyum değerlerine sahip olunması için en iyi değerlere sahip modelde bir adet modifikasyon da yapılmıştır. Tüm bunlara göre en iyi uyum değerlerine sahip olan ilişkili modelin tercih edilmesi gerektiği ve toplam puanların da alınarak ölçeğin kullanılabilceği söylenebilir. İki faktörlü doğrulanan yapıya ait ilişkili modelin path diagramı Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 2. Hoşgörü Eğilim Ölçeği-Yetişkin Formu'nun Path Diagramı

Şekil 2'de incelediğinde, ölçek maddelerine ilişkin standartlaştırılmış faktör yükleri farklılıklara saygı boyutunda .51-.70 ve kabullenme boyutunda ise .32-.67 arasında değişen değerler aldıkları görülmektedir. Ayrıca daha iyi uyum değerleri elde edebilmek için önerilen modifikasyonlar dikkate alınmıştır. “Kabullenme” boyutunda yer alan 2. ve 8. maddelerin hata varyansları arasında χ^2 değerine önemli katkı sağladığından bir ilişkilendirme yapılmıştır. Bu iki maddenin hem kabullenme boyutu içerisinde yer alıyor hem de aynı şeyleri ölçüyor olmasından dolayı hata varyanslarında ilişki çıktığı şeklinde yorumlanmıştır.

Yakınsama ve Ayırt Edici Geçerlik Bulguları

Ölçeğe ilişkin olarak DFA neticesinde elde edilen bir takım değerler kullanılarak ölçeğin yapı geçerliğine ilişkin yakınsama ve ayırt edici geçerlikleri incelenmiştir. Hoşgörü Eğilim Ölçeği-Yetişkin Formu'nun alt boyutlarına yönelik yakınsama geçerliğine ilişkin ortalama açıklanan varyans (OAV) değerleri hesaplanmıştır. Gerçekleştirilen hesaplama işlemlerinde OAV değerleri farklılıklara saygı .40 ve kabullenme .74 olarak bulunmuştur. Yakınsama geçerliği için hesaplanan OAV değerlerinin .50 değerinden büyük ya da bu değere eşit olması gerekmektedir (Fornell & Larcker, 1981). Bagozzi & Youjae (1988) ise .40'a kadar olan değerlerin kabul edilebileceği ifade edilmektedir. Ayrıca OAV değerinin yapı güvenirliliği değerlerinden küçük olması da yakınsama geçerliği için dikkat edilen ölçütlerden biridir. Tüm bunlara göre “Hoşgörü Eğilim Ölçeği-Yetişkin Formu”nun her bir boyutta yakınsama geçerliğini sağladığı söylenebilir. Ölçeğin faktörlerine ilişkin olarak ise ayrıca OAV değerlerinin karekökleri alınarak ayırt edici geçerlilik değerleri hesaplanmıştır. Tablo 4'de ölçeğin alt boyutlarına ilişkin elde edilen ayırt edici geçerlilik değerleri görülmektedir.

Tablo 4: Ayırt Edici Geçerlik Bulguları		
Boyutlar	1	2
1. Farklılıklara Saygı	.63	
2. Kabullenme	.49	.86

Tablo 4'e göre ayırt edici geçerlik değerleri sırasıyla farklılıklara saygı .63 ve kabullenme .86'dır. Ayırt edici geçerliğin .50'den ve faktörler arasındaki korelasyon katsayısından büyük olması ölçütlerini (Fornell & Larcker, 1981) temel anlamda karşıladığından ölçeğin yapı geçerliği kanıtlanmıştır.

Madde Analizi ve Güvenirlik Bulguları

Ölçeğin güvenirliklerine ilişkin olarak maddelerinin birbiri arasındaki ilişkiyi görmek amacıyla AFA analizinde kullanılan veriler ile madde analizleri ve her bir madde için %27'lik alt ve üst grupların karşılaştırılmaları gerçekleştirilmiştir. Ayrıca AFA verileri ile Cronbach Alfa, DFA verileri ile McDonald'ın Omega katsayıları ile ölçeğin iç tutarlılığı incelenmiştir. Testi yarılama güvenirlik katsayısı ile ölçeğin bütününe yönelik güvenirliğine bakılmıştır. Test-tekrar test güvenirlik katsayısı hesaplanarak ise ölçeğin kararlılığına ilişkin güvenirliği ortaya konulmuştur. Dört hafta ara ile yetişkin bireylerden toplanan verilerden elde edilen puanların korelasyonuna bakılarak test-tekrar test güvenirlik katsayısı belirlenmiştir. Tablo 5'de düzeltilmiş madde toplam korelasyonlarına, %27 alt ve üst grupların karşılaştırılmalarına, her faktör içerisinde ve toplam puanlar üzerinden güvenirlik analiz sonuçlarına ait bulgulara ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

Tablo 5: Ölçeğe İlişkin Güvenirlik Bulguları

Boyutlar	Asıl Ölçek Madde No	Taslak Ölçek Madde No	Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyonu	t (Alt-Üst%27) ¹	Testi Yarılama Güvenirliği	Cronbach Alfa (α) Güvenirliği	McDonald Omega (ω) Güvenirliği	Test-Tekrar Test Güvenirliği
Faktör 1 (Farklılıklara Saygı)	9	23	.66	23.21*	.85	.85	.86	.78
	5	18	.63	21.03*				
	10	24	.57	17.08*				
	7	19	.49	14.61*				
	1	8	.62	20.06*				
	3	14	.46	15.80*				
Faktör 2 (Kabullenme)	2	2	.51	16.90*	.61	.67	.79	.77
	4	3	.54	14.92*				
	6	11	.32	7.93*				
	8	12	.34	11.37*				
Toplam				42.09*	.71	.82	.91	.84

¹n1-n2=139 *p<.001

Tablo 5 incelendiğinde, ölçekteki tüm maddelerin madde-toplam test korelasyon değerlerinin .32 ile .66 arasında ve t-değerlerinin (p<.001) istatistiksel ola-

rak anlamlı olduğu görölmektedir. Bu değerlere göre ölçeğin tüm maddelerin güvenilir yani iç tutarlılıklarının yüksek olduğu ve benzer davranışları temsil etme gücüne (Büyüköztürk, 2006) sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin olarak Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .82, bütününe yönelik güvenilirliği için testi yarılama (Sperman Brown) güvenilirlik katsayısı .71 olarak belirlenmiştir. Bu değerler ölçeği oluşturan maddelerin birbirleriyle tutarlı olduğunu ve bütününe yönelik güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca Cronbach Alfa güvenilirliği için ölçekteki yer alan maddeler sıra ile ölçekten atılarak denemeler yapılmış ve yapılan bu işlemlerde .82 olan iç tutarlılık katsayısı değişmediği için ölçekten başka madde çıkarılmamıştır (Özdamar, 1997). Faktörlerin her birisi için de Cronbach Alfa ve testi yarılama (Sperman Brown) güvenilirlik katsayıları da hesaplanmıştır. Ölçeğin birinci faktörüne (farklılıklara saygı) ilişkin Cronbach Alfa ve testi yarılama güvenilirlik katsayıları .85 olarak tespit edilmiştir. İkinci faktörün (kabullenme) Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .67 ve testi yarılama güvenilirlik katsayısı .61 olarak belirlenmiştir. Burada özellikle güvenilirliğe ilişkin kritik değer olan .70 ve üzerinde olması (Büyüköztürk, 2006) gerekliliğinin ikinci faktör için ihlal edildiği görölmektedir. İkinci faktördeki güvenilirlik katsayısının düşük çıkmasına neden olarak söz konusu faktördeki madde sayısının azlığı (4 madde) gösterilebilir. Ancak güvenilirlik katsayısının .50 ve üzeri olmasına ilişkin olarak literatürde düşük güvenilirlik değeri olarak kabul edilebileceğine (Kayış, 2006; Green & Salkind, 2005) ilişkin görüşler de vardır. Ayrıca ölçeğin iç tutarlılığı için DFA analizinde kullanılan verilerden elde edilen faktör yük değerlerini ve hata oranlarını kullanarak bir yapısal güvenilirlik analizi olarak da ifade edilen McDonald'ın Omega (ω) güvenilirlik katsayısı aynı zamanda yapısal hesaplanmıştır (Yurdağül, 2006). Hesaplanan McDonald'ın Omega güvenilirlik katsayıları sırasıyla farklılıklara saygı boyutu için .86, kabullenme boyutu için .79 ve ölçeğin toplam için ise .91'dir. Bu değerlere göre de ölçeğin iç tutarlılık güvenilirlik bağlamında oldukça iyi değerlere sahip olduğu söylenebilir. Genelde McDonald'ın Omega güvenilirliği Cronbach Alfa güvenilirliğine göre daha yüksek sonuçlar vermektedir (Bacon, Sauer & Young, 1995). Ölçeğin kararlılığına ilişkin yapılan test-tekrar test güvenilirlik katsayıları sırasıyla farklılıklara saygı boyutu için .78, kabullenme boyutu için .77 ve ölçeğin toplam için ise .84 olarak hesaplanmıştır. Buna göre ölçeğin hem alt boyutlar bazında hem de ölçeğin tamamında kararlı sonuçlar verdiği söylenebilir. Güvenirliğe ilişkin olarak elde edilen bu bulgulara göre ölçeğin yeterli düzeyde güvenilir olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada “Hoşgörü Eğilim Ölçeği-Yetişkin Formu”nun geliştirilmesine yönelik ölçeğin geçerlik ve güvenirliliğine ilişkin birtakım işlemler yapılmış ve elde edilen sonuçlar incelenmiştir. Ölçeğin geliştirilme aşamasında öncelikli hoşgörü ile ilgili ulusal ve uluslararası literatür taranarak incelenmiştir. Yapılan incelemeler neticesinde yetişkinlerin hoşgörü eğilimlerini tespit etmeye yönelik bir ölçme aracının eksikliği tespit edilmiştir. Alan uzmanlarının önerileri doğrultusunda Çalışkan ve Sağlam (2012)’in ergenlerin hoşgörü eğilimlerini belirlemeye yönelik geliştirdikleri “Hoşgörü Eğilim Ölçeği”nin geliştirilme aşamasında kullanılan 30 maddenin kullanılarak bu ölçeğin yetişkin formunun geliştirilebileceğine karar verilmiştir. 30 maddelik beşli Likert tarzında taslak “Hoşgörü Eğilim Ölçeği-Yetişkin Formu” kullanım için hazır hale getirilmiştir. Taslak ölçeğin tekrardan uzmanlara sunulup incelenmesi kapsam ve görünüş geçerliği için yeterli bir işlem olarak kabul edilmiştir. Bu taslak olarak belirlenen ölçeğin geçerliği ve güvenirliliği birtakım istatistiksel işlemler ile test edilmiştir.

Yapı geçerliği sınaması için öncelikle AFA yapılmış ve neticesinde ölçeğin toplam varyansın %55.53’ünü açıklayan 10 maddelik “farklılıklara saygı” ve “kabullenme” boyutları olmak üzere iki faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Yapı geçerliğine ilişkin elde edilen sonuçlar teker teker incelenmiş ve tüm sonuçların kritik değerleri karşıladığından ölçeğin yapı geçerliğini sağladığı ve ilgili yapıyı ölçücü bir niteliğe sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Elde edilen bu yapının farklı bir örneklem grubunda doğrulanması için yapılan DFA neticesinde 10 maddelik iki faktörlü yapının ilişkili model uyum indekslerinin iyi model uyum değerlerine sahip olduğu sonucu elde edilmiştir. Tüm bu uyum değerlerine göre AFA ile elde edilen ve kuramsal olarak da desteklenen yapının DFA sonuçlarına göre doğrulandığı söylenebilir. Ölçeğin DFA sonucunda elde edilen birtakım değerler kullanılarak yapı geçerliğine ilişkin yakınsama ve ayırt edici geçerlikler de hesaplanmıştır. Ölçeğin farklılıklara saygı ve kabullenme alt boyutlarının yakınsama ve ayırt edici geçerliğine ilişkin ölçüt değerleri karşıladığından her üç boyutun birbiri ile ilişki içerisinde olduğu söylenebilir.

Ölçeğin güvenirliliğine ilişkin olarak; iç tutarlılık için Cronbach Alfa ve McDonald’ın Omegası, ölçeğin bütününe ilişkin güvenirlilik için testi yarılama (Sperman Brown) ve kararlılığa ilişkin için ise test-tekrar test güvenirlilik katsayıları hesaplanmıştır. Elde edilen güvenirlilik katsayı değerlerinin temel ölçüt olan .70’e (Tezbaşaran, 1996; Büyüköztürk, 2006) çok yakın veya üzerinde olduğu

belirlenmiştir. Ölçeğin kabullenme boyutuna ilişkin testi yarılama ve Crobach Alfa güvenilirlik katsayıları ölçüt değerin altında olduğu tespit edilmiş, lakin farklı örneklem grupları kullanılarak yapılan McDonald Omega ve test-tekrar test güvenilirliklerinde her iki boyutta temel ölçütün üzerinde güvenilirlik değerleri almışlardır. Buna göre hem toplam ölçeğin hem de her iki alt boyutun yeterli düzeyde güvenilirliğe sahip olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak yetişkin bireylerin hoşgörü eğilimlerini belirlemek için geliştirilen “Hoşgörü Eğilim Ölçeği-Yetişkin Formu” temel ölçütlerini çok iyi düzeyde karşıladığından geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir. Bu ölçek farklılıklara saygı ve kabullenme olmak üzere iki faktörlü bir ölçme aracıdır. Ölçeğin alt boyutlarından alınan yüksek puanların yetişkinlerin değerlendirildiği ilgili alt boyutun özelliğine yüksek düzeyde sahip olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca ölçek, toplam hoşgörü eğilim puanını vermektedir. Ölçek puanlanırken alt boyutların ve toplam puanın ortalaması alınabilmektedir. Tüm bu sonuçlar ışığında geliştirilen bu ölçekle farklı örneklem gruplarında da aynı şekilde geçerli ve güvenilir sonuçlar verip vermediğine bakılabilir. Ayrıca ergen gruplar üzerinde daha önce geliştirilen ve yetişkin bireyler üzerinde de geçerliği ve güvenilirliğe test edilen bu aracın özellikle ortaöğretim öğrencileri içinde geçerli ve güvenilir bir araç olup olmadığı test edilerek ortaöğretim öğrencilerine yönelik formu geliştirilebilir. Araştırma farklı örneklem gruplarında da tekrar edilerek sonuçlar karşılaştırılabilir. Bu ölçek kullanılarak hoşgörü değeriyle ilişkili kavram ve değerlerle ilişkiisel araştırmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Aslan, Ö. (2008). Hoşgörü ve tolerans kavramlarına etimolojik açıdan analitik bir yaklaşım. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(2), 357-380.
- Bacon, D. R., Sauer, P. L., & Young M. (1995). Composite reliability in structural equations modeling. *Educational and Psychological Measurement*, 55, 394-406.
- Bagozzi R. P., & Youjae, Y. (1988). On the evaluation of structural equation models. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 16(1), 74-94.
- Bayram, N. (2013). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş AMOS uygulamaları*. Ezgi Kitapevi
- Bunnin, N., & Yu, J. (2004). *The blackwell dictionary of western philosophy*. USA: Blackwell Publishing
- Büyükkaragöz, S., & Kesici, Ş. (1996). Öğretmenlerin hoşgörü ve demokratik tutumları. *Eğitim Yönetimi*, 3, 353-365.

- Büyüköztürk, Ş. (2006). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Pegem A Yayıncılık.
- Çalışkan, H., & Sağlam, H. İ. (2012). Hoşgörü eğilim ölçeğinin geliştirilmesi ve ilköğretim öğrencilerinin hoşgörü eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1431-1446.
- Çokluk, Ö., Şekercioglu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik*. Pegem Akademi Yayınları.
- Demirci, İ. (2017). *Huzurlu ve mutlu yaşamın değerler ve karakter güçleri bağlamında karma bir araştırmayla incelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora tezi), Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Devellioğlu, F. (2010). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat eski ve yeni harflerle*. (26. Baskı). Aydın Kitabevi Yayınları.
- Doorn, V. M. (2012). *Tolerance*. VU University of Amsterdam.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1995). *Türk dilinin etimolojisi*. Sosyal Yayınları.
- Fraenkel, J. R. & Wallen, N. E. (2006). *How to design and evaluate research in education*. McGraw-Hill.
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equations models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39–50.
- Gül, Y. E., & Alimbekov, A. (2018). Öğretmen adayları hoşgörü ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4, 49-62.
- Green, S. B., & Salkind, N. J. (2005). *Using SPSS for windows and macintosh: Analyzing and understanding data*. New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Hammond, J. A., Hancock, J., Martin, M. S., Jamieson, S., & Mellor, D. J. (2017). Development of a new scale to measure ambiguity tolerance in veterinary students. *Journal of Veterinary Medical Education*, 44(1), 38-49.
- Jeong, J. (2004). *Analysis of the factors and the roles of hrd in organizational learning styles as identified by key informants at selected corporations in The Republic of Korea*. (Unpublished Doctoral Thesis), Texas A&M University. USA.
- Jöreskog, K. G., & Sörbom, D. (1996). *LISREL 8 user's reference guide*. Scientific Software International.
- Kaya, A. (2013). İletişime giriş: Temel kavramlar ve süreçler. A. Kaya (Ed.). *Kişilerarası ilişkiler ve etkili iletişim* (5. Baskı, ss. 2-30). Pegem Akademi.
- Kayış, A. (2006). Güvenirlik analizi. S. Kalaycı (Ed.), *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri* (ss. 403-424). Asil Yayın Dağıtım.
- Kıroğlu, K., Elma, C., Kesten, A., & Egüz, Ş. (2012). Üniversitede demokratik bir değer olarak hoşgörü. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 3, 86-104.

- King, P. (1967). *Toleration*. George Allen & Unwin Ltd.
- Kline, P. (1994). *An easy guide to factor analysis*. Routledge.
- Kolaç, E. (2010). Hacı Bektaş Veli, Mevlana ve Yunus felsefesiyle Türkçe derslerinde değerler ve hoşgörü eğitimi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 55, 193-208.
- Meriç, A. (1996). *Türklerde hoşgörü ve bunun Türk sanatlarına yayılması*. Dünya Hoşgörü-Manas-Abay Yılı VII. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri ve I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı Bildirileri. (1. Baskı, ss.121), Hoca Ahmed Yesevi Vakfı Yayınları.
- Meydan, C. H., & Şeşen, H. (2011). *Yapısal eşitlik modellemesi AMOS uygulamaları*. Detay Yayıncılık.
- Ölmez Atalay, Y. (2008). *Felsefi açıdan tolerans ve hoşgörü*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Özdamar, K. (1997). *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi I*. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları.
- Samur, Ö. A. (2011). *Değerler eğitimi programının 6 yaş çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimine etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Schermelleh-Engel, K., & Moosbrugger, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Test of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8(2), 23-74.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenirlilik ve geçerlik*. Seçkin Yayınları.
- Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş: Temel ilkeler ve LISREL uygulamaları*. Ekinoks.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2001). *Using multivariate statistics*, (4th ed.). Needham Heights, Allyn & Bacon.
- Tavşancıl, E. (2005). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Thomae, M., Birtel, M. D., & Wittemann, J. (2016). *The interpersonal tolerance scale (IPTS): Scale development and validation*. Paper Presented at the 2016 Annual Meeting of the International Society of Political Psychology, Warsaw, Poland, 13th – 16th July 2016.
- Tezbaşaran, A. A. (1996). *Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu*. Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

- Tezcan, M. (1995, Haziran). *Türk kültüründe hoşgörü*. Uluslararası Hoşgörü Kongresi, Antalya.
- Türe, H., & Ersoy, A.F. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin hoşgörü algısı. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 5, 31-56.
- UNESCO [United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation]. (1994). *Tolerance: The Threshold of Peace; a teaching/learning guide for education for peace, human rights and democracy*. Paris: UNESCO.
- UNESCO [United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation]. (1995). The Declaration of Principles on Tolerance. Paris: General Conference of UNESCO at It's 28th Session, 16 November 1995.
- Yeşilkayalı, E. (2014). *Ebeveynlerin çocuk haklarına yönelik tutumları ile ilköğretim öğrencilerinin ahlaki olgunluk ve hoşgörü eğilimleri arasındaki ilişki*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Yılmaz, F. (2017). John Locke'un tolerans anlayışına bir eleştiri. *Kesit Akademi Dergisi*, 3(8), 281-304.
- Yılmaz, V., & Çelik, E. (2009). *LISREL ile yapısal eşitlik modellemesi – I: Temel kavramlar, uygulamalar, programlama*. Pegem Akademi.
- Yurdagül, H. (2006). Paralel, eşdeğer ve konjenerik ölçmelerde güvenirlilik katsayılarının karşılaştırılması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 39(1), 15-37.

Extended Abstract

Tolerance Tendency Scale Form for Adults: A Study of Reliability and Validity

---

Hüseyin ÇALIŞKAN, Corresponding Author, Professor.
Sakarya University, Faculty of Education, Hendek- Sakarya/Turkey.
caliskan06@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0001-6849-1318>

Merve ÇAVUŞ, Master Degree Student.
Sakarya University, Institute of Education Sciences, Hendek- Sakarya/Turkey.
mervee.cvs@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-8781-7931>

Article Type: Research Article
<https://doi.org/10.34234/ded.731250>
Received Date: 03.05.2020
Accepted Date: 21.11.2020
Published Date: 25.12.2020

Introduction

Individuals need to own some certain characteristics so as to proceed their relationships healthily in their family context, professional and social life. Tolerance is one of these related characteristics. Kaya (2013) defines tolerance as an individual's understanding and approach towards issues which are incompatible with their own feelings, thoughts or values. It is apparent that there exist discrepancies among individuals who own discrete cultures, experiences and family

background. Thus, in order to live harmoniously in a society, it is substantial to be tolerant for individuals who own distinct features such as discrete past experiences, culture or family structure (Kolaç, 2010).

Scales of tolerance need to be generated and implemented in order to constitute policies which aim at prosecuting both individual and communal relationships in a salutary way. Different scales of tolerance could be found when related literature is examined (Çalışkan & Sağlam, 2012; Büyükkaragöz & Kesici, 1996; Hammond et al., 2017; Kıröğlü et al., 2012; Thomae et al., 2016). Yet, only a small number of scales of tolerance for adults especially within our country are found (Gül & Alimbekov, Demirci, 2017). Therefore, it is of substantial importance to devise updated scales of tolerance taking into consideration the change in the perception of society regarding some notions within the frequently changing and developing social structure. In this respect, devising and implementing updated scales of tolerance could contribute to the educational programs and policies concerning the environments of conflict within a society. Accordingly, this study's main aim is to develop a 'Tolerance Tendency Scale Form for Adults'.

Method

The following actions were performed while developing the 'Tolerance Tendency Scale Form for Adults': Primarily, within the scope of this research, related literature for the scale of tolerance was examined and as a result of the investigation, a decision was made in terms of utilizing and comprising 30 items -which were remaining as an outline- in the item pool while developing the 'Tolerance Tendency Scale Form for Adults' (Çalışkan and Sağlam, 2012) whose reliability and validity analyses - in which one of the researchers of this study was involved - were executed with the aim of designating the tolerance tendency levels of secondary education students. In this context, the researchers and two field experts performed examinations of the scale items in terms of convenience with the level, and its competence to measure what has been aimed at and whether it has comprehensible input for adults. Subsequent to this, they gave feedback specifying that the 30 items could be utilized as an outline by means of some correction and suggested revision. Corresponding to this feedback, the required adjustments were done and an outline form was composed as a five-point Likert scale with reference to the 30 items. The order of responses in the scale were designated as "Not convenient at all=1", "A little convenient=2",

“Convenient=3”, “Very convenient=4”, “Totally convenient=5” as stated in the original scale. The form was composed by means of the data gathered from 1139 individuals so as to perform several reliability and validity processes. The required procedures were implemented on three distinct study groups which encapsulated 515 individuals for the exploratory factor analysis, 498 individuals for confirmatory factor analysis and 126 individuals for the test-retest reliability analysis. Exploratory factor analysis (EFA) was utilized in order to measure the construct validity of the ‘Tolerance Tendency Scale Form for Adults’, which was prepared as an outline and implemented on adults. In addition to this, confirmatory factor analysis (CFA), convergence and differential validity analysis were materialized so as to verify the construct obtained. With a view to measure the reliability of the scale, McDonald’s Omega, Cronbach Alfa, Split-half and Test-retest reliability processes were executed.

Findings

The outcome of the analyses generated indicate that the total variance of the scale was 55.53% and that 34.06% of this was related to the first factor, whereas 21.47 % of it was in accordance with the second factor. Additionally, a two-factors structure with ten items was obtained. In consideration of the interpretation of each item, the first factor was named as ‘respect for differences’ and the second factor as ‘acceptance’. It was discovered that the factor loading value of the items in the scale ranged between 64 and 84 within the first factor, and between 62 and 75 within the second factor. Furthermore, it was denoted that the common factor variance of items ranged between 40 and 75. Findings obtained reveal that the scale involves construct validity at a significant level.

As a result of the reliability analysis implemented with regard to the scale, the Cronbach Alfa coefficient value was found 82 corresponding with the total scale, 85 in terms of the ‘respect for differences’ concern and 67 with reference to the ‘acceptance’ factor. McDonald’s Omega coefficient value was found 91 corresponding with the total scale, 86 in terms of the ‘respect for differences’ concern and 79 with reference to the ‘acceptance’ factor. Split-half reliability coefficient value was 71 corresponding with the total scale, 85 in terms of the ‘respect for differences’ and 61 with reference to the ‘acceptance’ factor. Test-retest reliability coefficient value was 84 corresponding with the total scale, 78 in terms of the ‘respect for differences’ concern and 77 with reference to the ‘acceptance’ factor. Additionally, it was discovered that the item

total correlation values of all items in the scale ranged between 32 and 66 and that their t-value was found significant ($p < .001$). As a consequence, it could be stated that the scale has reliability values at a significant level with regard to all findings obtained.

Confirmatory factor analysis (CFA) was developed in the examination of construct validity with the data gathered from a discrete sampling group and it was aimed at verifying the construct which was obtained by means of exploratory factor analysis (EFA). As a result of the confirmatory factor analysis (CFA), the related model values were designated as $\chi^2/df=4.12$, RMSEA value .079, other models' compliance findings as RMR .06, GFI .94, AGFI .91, CFI .91, ve IFI .91. Besides this, with regard to the scale items, the standardized factor loading had .51-.70 in terms of the 'respect for differences' aspect, and values ranging between .32-.67 with regard to the 'acceptance' factor. It was also indicated that the fit index values did not reveal acceptable values throughout the procedures generated with unrelated and single factor design. In the light of these findings, it could be specified that the related design which encapsulates the greatest compliance values should be opted for and that the scale could be utilized through the calculation of the total score.

The convergence and discrimination with reference to the construct validity of the scale was investigated by means of several values obtained in the wake of the confirmatory factor analysis corresponding to the scale. The average variance values in terms of the convergence validity concerning the sub-dimensions of the 'Tolerance Tendency Scale Form for Adults' were calculated. In consequence of this process, the average variance values were attained as 40 in terms of the 'respect for differences' aspect and 74 with regard to the 'acceptance' factor. Nevertheless, relating to the factors of the scale, the discriminant validity values were assigned through the calculation of the square root of the average variance values. With regard to this calculation, 'respect for differences' factor was specified as 63 and 86 as to the 'acceptance' factor. The validity of the scale was ensured depending on all convergence and discrimination validity findings.

Discussion and Implementations

It could be designated that the 'Tolerance Tendency Scale Form for Adults', which was devised with the aim of identifying adult individuals' tendency toward tolerance, is a reliable and valid instrument since it fulfilled the essential qualities by the psychometric studies which were implemented whilst its

development at a proficient level. A measurement instrument of ten items comprising two dimensions named as 'respect for differences' and 'acceptance' was constituted by means of the reliability and validity studies within the scope of this study. The high score obtained from each one sub-dimension of the scale demonstrates that the individual has a high level of that characteristic in the related sub-dimension. Furthermore, the scale provides individuals with a total score of tendency towards tolerance. Whether the scale reveals reliable and valid findings could be investigated through its utilization among distinct sampling groups. A particular form of this scale, which was developed earlier for teenagers which reliability and validity were measured on adults before, specific for secondary education students could be composed through detecting whether it is reliable and valid for these learners, as well. Furthermore, this research, through which adult tendency towards tolerance is specified in terms of discrete variables, could be applied among distinctive sampling groups and comparisons among the findings could be done. Over and above, relevant research studies could be executed on values and notions pertaining to tolerance concern.